

Dr. sc. Maja Proso, docentica
Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu

GRAĐANSKOPРАВNA ODGOVORNOST U PODRUČJU ZAŠTITE OKOLIŠA

UDK: 347:504

Pregledni rad

Primljeno: 15. XI: 2014

Usporedo s razvojem znanosti o okolišu, napreduje i ljudska svijest o potrebi očuvanja okoliša i zadržavanja razvoja u održivim okvirima, kao i sprečavanja štetnih utjecaja na samu prirodu. Veliku ulogu pri tome ima i pravna znanost, donošenjem materijalnopравnih i postupovnopравnih akata u svezi sa zaštitom okoliša, upravljanjem okolišem, uspostavljanjem prijašnjeg stanja i planiranjem postupaka i radnji uz okoliš.

U radu autorica razmatra jedan od najdjelotvornijih aspekata pravne zaštite okoliša, građanskopravnu zaštitu, kao i osnovne pravne izvore domaćeg prava zaštite okoliša i onoga u EU. Posebno zanimanje pridaje se specifičnostima građanskopravne odgovornosti za štete nastale uslijed onečišćenja okoliša de lege lata i de lege ferenda.

Ključne riječi: zaštita okoliša, građanskopravna odgovornost, štete nastale onečišćenjem okoliša

1. UVOD

Zaštitu okoliša gotovo svaka zemlja na svijetu prepoznaje kao jedan od osnovnih preduvjeta svog socijalnog pa i gospodarskog razvitka i održanja. Postoji svijest da, ukoliko se namjerava sačuvati životni okoliš i pridonijeti ukupnoj zaštiti i očuvanju biološke raznolikosti, obveza je razvijati i pravni sustav u smjeru ugrađivanja onih normativnih vrijednosti koje mogu pomoći u očuvanju okoliša i njegovom održivom razvoju. Obrambena moć prirode zbog čovjekovih intruzivnih zahvata sve je slabija, pa je na mnogim mjestima ekološki prirodni tijek prekinut. Naglo demografsko povećanje, tehnološki napredak, kao i zaostalost svijesti o nužnosti očuvanja i zaštite prirodnih resursa, nužno su vodili ka ugrožavanju okoliša. Stoga su jasni ekološki kriteriji, standardi i pravna uređenost nužnost.

Hrvatska se opredijelila za prihvaćanje smjernica *održivog razvoja okoliša* kojim se istovremeno osiguravaju gospodarski razvoj i socijalna pravednost, ali i uvjeti zaštite prirodnih resursa. *Ekološki leksikon* (2001.)¹ održivi razvoj definira kao „pristup iskorištavanju raspoloživih resursa i gospodarenja njima tako da se zadovoljavaju današnje potrebe, ali bez okrnjivanja budućih generacija u zadovoljavanju njihovih potreba“. Konceptija održivoga razvoja oblikovana je

¹ Đikić, D. – Glavač, H., et. al., *Ekološki leksikon*, Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja RH i Barbat, Zagreb, 2001.

još 1986. g. u izvještaju Svjetske komisije za zaštitu okoliša i razvoj pod nazivom *Our Common Future*² te je i danas vladajuća u području zaštite okoliša. Između ostaloga, ukazuje na potrošenost ranijih koncepcija razvitka okoliša, započetoj u 19. st., koje se baziralo na industrijalizmu i ekonomskom razvitku temeljenom na neograničenom iskorištavanju prirodnih resursa, u suvremenom svijetu dovedenih do krajnjih granica izdržljivosti. Koncepcija održivog razvoja obuhvaća tri područja: okoliš, ekonomiju i društvo. Kad je razvoj održiv, on unapređuje položaj ljudi u društvenoj zajednici, zadržava ili unapređuje ekonomiju, a s okolišem postupa odgovorno.

U radu će se autorica, osim na ovaj pravni dokument, osvrnuti i na druge osnovne pravne izvore domaćeg prava zaštite okoliša, i onoga u EU, kao i na pojam suvremenog prava okoliša i njegov osnovni cilj. Središnji dio rada posvećen je, pak, jednom od najdjelotvornijih instrumenata pravne zaštite okoliša, građanskopravnoj zaštiti. Posebno zanimanje pridaje se specifičnostima građanskopravne odgovornosti za štete nastale uslijed onečišćenja okoliša de lege lata i de lege ferenda.

2. SUVREMENO PRAVO OKOLIŠA I NJEGOV OSNOVNI CILJ

2.1. Pojam prava okoliša

Pravo okoliša danas obuhvaća sve pravne norme u materijalnopravnom, organizacijskom i postupovnom smislu koje se odnose na zaštitu okoliša, racionalno gospodarenje okolišem, uspostavljanje prijašnjeg stanja i planiranje svih postupaka i radnji u vezi s okolišem kojima je cilj uravnotežiti prirodne i umjetno stvorene elemente okoliša u njihovoj međusobnoj povezanosti te tako spriječiti štetne utjecaje na samu prirodu (odnosno na njezine pojedinačne žive i nežive elemente). Zbog sadržajne raznolikosti, pravo okoliša nije moguće svrstati ni u jednu od postojećih i tradicionalnih pravnih disciplina – ustavno pravo, upravno pravo, građansko pravo, kazneno pravo, financijsko pravo, iako se u mnogima nalaze elementi prava okoliša. Usprkos tome što se pravo okoliša još uvijek ne smatra samostalnom granom prava, ono se oblikuje u interdisciplinarni studijski predmet, metodološki jasno postavljen, dinamičkog predmeta i prilagodljivog unutarnjeg sadržaja. Posljednjih godina dolazi do spoznaje o potrebi stvaranja i oblikovanja prava okoliša kao zasebne grane prava, budući da se unutar njega već jasno naziru potpuno novi koncepti pravne regulacije okoliša, originalni pravni postupci te novi, jedinstveni pravni subjekti. Svi ti elementi govore u prilog potrebi formiranja zasebne pravne grane.

² Dostupno na: www.un-documents.net/our-common-future.pdf

2.2. Osnovni cilj prava okoliša

Osnovni ciljevi prava okoliša bili bi donositi normativne i regulatorne akte, urediti korištenje određenih dijelova okoliša, uravnotežiti prirodne i umjetno stvorene resurse te spriječiti štetne utjecaje na samu prirodu. Zakon o zaštiti okoliša³ kao osnovne ciljeve prava okoliša, kojima bi se osigurao održivi razvitak cjelokupnog društva, posebno ističe zaštitu života i zdravlja ljudi, zaštitu biljnog i životinjskog svijeta, georaznolikosti, bioraznolikosti i krajobrazne raznolikosti te očuvanje ekološke stabilnosti, zaštitu i poboljšanje kakvoće pojedinih sastavnica okoliša, zaštitu ozonskog omotača i ublažavanje klimatskih promjena, zaštitu i obnavljanje kulturnih i estetskih vrijednosti krajobraza, sprečavanje velikih nesreća koje uključuju opasne tvari, sprečavanje i smanjenje onečišćenja okoliša, trajnu uporabu prirodnih dobara, kao i racionalno korištenje energije i poticanje uporabe obnovljivih izvora energije te uklanjanje posljedica onečišćenja okoliša. Kao jedan od bitnih ciljeva ističe se i poboljšanje narušene prirodne ravnoteže i ponovno uspostavljanje njezinih regeneracijskih sposobnosti, ostvarenje održive proizvodnje i potrošnje, napuštanje i nadomještanje uporabe opasnih i štetnih tvari, održivo korištenje prirodnih dobara, osiguranje i razvoj dugoročne održivosti te unapređenje stanja okoliša i osiguravanje zdravog okoliša.

3. IZVORI GRAĐANSKOPRAVNE ZAŠTITE OKOLIŠA U RH

Potrebno je uvodno istaknuti podjelu izvora prava na materijalne i formalne. Pod materijalnim izvorom prava razumijevaju se „društveni uzroci odnosno društveni čimbenici koji stvaraju pravo, tj. pravila ponašanja“. To su razna politicka načela, shvaćanja društvenih i gospodarskih odnosa, pogledi na svijet, običaji, pravičnost i moral, pravni osjećaji, religijska shvaćanja i slično, koji utječu na oblikovanje određenog pravnog poretka.

Apstraktni i generalni imperativi ljudskog ponašanja, oblikovani u pravne norme, to jest pravni propisi, predstavljaju, pak, formalni izvor prava. Formalni pravni izvori značajniji su od materijalnih izvora prava zaštite okoliša. Među formalnim izvorima najznačajniji su pravni propisi. Kao temeljni pravni propis izdvaja se Ustav Republike Hrvatske.⁴ U članku 3. Ustava RH propisano je da su sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštovanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav – najviše vrednote ustavnog poretka RH i temelj za tumačenje Ustava.

Odredba članka 69., st. 1. Ustava sadrži određenje da svatko u RH ima pravo na zdrav život. Stavak 2. istog članka propisuje obvezu države da osigurava uvjete za zdrav okoliš, dok je u odrebi stavka 3. istog članka propisana dužnost svakoga

³ Zakon o zaštiti okoliša, Narodne novine br. 80/13, 153/13, čl. 7.

⁴ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10.

da u sklopu svojih ovlasti i djelatnosti, osobitu skrb posvećuje zaštiti zdravlja ljudi, prirode i ljudskog okoliša. Ustavotvorac ne određuje što obuhvaća pojam zdravog života pa bi se moglo zaključiti da je pravo na zdrav život poseban ustavnopravni izraz šireg prava koje se naziva pravom na zdrav okoliš.

Deklaracija o zaštiti okoliša u Republici Hrvatskoj donesena je 5. lipnja 1992. godine⁵ i izražava čvrsto opredjeljenje RH da u cijelosti osigura uravnotežen ekološki i gospodarski razvitak u cilju trajnog očuvanja nacionalne baštine za sadašnje i buduće generacije i provedbe ustavnog prava hrvatskih državljana na zdrav život, dostojnog standarda, u očuvanom okolišu. Ona nema pravnu snagu pravnog izvora, pa slijedom toga nije neposredan izvor prava zaštite okoliša. No, budući da je poslužila kao temelj donošenja Zakona o zaštiti okoliša, mišljenja smo kako joj treba na ovom mjestu posvetiti dužnu pozornost. U Deklaraciji se utvrđuje da će RH, u ostvarenju tog cilja, ustrajati na izgradnji pravnog sustava sukladno međunarodnim ugovorima i standardima europske i svjetske zajednice, kojim će u potpunosti osigurati trajnu, sustavnu i učinkovitu zaštitu okoliša, i to tako što će: racionalno gospodariti tlom i šumama, provoditi mjere očuvanja kvalitete zraka, zaštititi sve izvore pitke vode, provesti neodložne mjere zaštite priobalja i podmorja Jadrana, bdjeti nad očuvanjem spomeničke kulturne baštine i temeljnih vrijednosti prirodnog nacionalnog blaga itd. Deklaracija utvrđuje da RH trajno zadržava pravo da nužnim mjerama ograniči i nadzire upravljanje prirodnim vrijednostima osobitog nacionalnog interesa te usmjerava gospodarsku pretvorbu Hrvatske (npr. zabranom „prljavih tehnologija“, procjenom utjecaja svakog investicijskog ulaganja na okoliš, usmjeravanjem energetske politike na obnovljive izvore energije itd.). Provedbu deklariranih ciljeva Republika je Hrvatska spremna osigurati uspostavom zasebnog i stručnog ministarstva za zaštitu okoliša te uvođenjem materijalne i krivične odgovornosti za one koji ugrožavaju i uništavaju prirodne vrijednosti i čovjekov okoliš, kao i postupnim uvođenjem odgovarajuće naknade za narušavanje okoliša, prema načelu „zagađivač plaća“. Naposljetku, u Deklaraciji se utvrđuje da RH priznaje izuzetno i dugoročno značenje unapređivanja planova i programa svih razina odgoja i obrazovanja pod motom „misli globalno, djeluj lokalno“, kao i pravo pojedinca da zna i da ima pristup najnovijim informacijama o stanju prirodnog okoliša i prirodnih resursa te pravo da bude konzultiran i da sudjeluje u odlučivanju o aktivnostima koje će imati značajan utjecaj na okoliš.

Nacionalna strategija zaštite okoliša, donesena od strane hrvatskog Sabora, na sjednici 25. siječnja 2002. g.,⁶ sljedeći je dokument kojim se određuje politika zaštite okoliša, utvrđuje se stanje okoliša, kao i sustav vlasti nadležan za zaštitu okoliša, kao i Nacionalni plan djelovanja na okoliš.⁷ Nacionalni plan djelovanja na okoliš donijela je Vlada i njime se prikazuje stanje okoliša, određuju ciljevi i sudionici strategije, a za pojedina se područja utvrđuje stanje okoliša, što utječe na

⁵ Deklaracija o zaštiti okoliša u Republici Hrvatskoj, Narodne novine, br. 34/92.

⁶ Nacionalna strategija zaštite okoliša, Narodne novine, br. 46/02.

⁷ Nacionalni plan djelovanja na okoliš, Narodne novine, br. 46/02.

stanje okoliša, identificiraju se problemi i prioriteti te se određuju ciljevi i mjere za njihovo postizanje po sektorima (turizam, promet, poljoprivreda) i cjelinama (zrak, biološka raznolikost, otpad).

Zakon o zaštiti okoliša (dalje u tekstu: ZZO) prvi je put u RH uredio zaštitu okoliša sustavno i potpuno. Po uzoru na Model-zakon o zaštiti okoliša⁸ Vijeća Europe i na Konvenciju EC,⁹ ZZO je definirao pojam okoliša tako da se okolišem smatra prirodno okružje: zrak, tlo, voda i more, klima, biljni i životinjski svijet u ukupnosti uzajamnog djelovanja i kulturna baština kao dio okružja koje je stvorio čovjek.¹⁰ Posebna važnost ZZO-a je u tome što se njime uvodi informacijski sustav za praćenje stanja okoliša, katastar onečišćavanja radi uvida u stanje okoliša i evidencija opterećenosti okoliša. ZZO uređuje: načela zaštite okoliša u okviru koncepta održivog razvitka, zaštitu sastavnica okoliša i zaštitu okoliša od utjecaja opterećenja, subjekte zaštite okoliša, dokumente održivog razvitka i zaštite okoliša, instrumente zaštite okoliša, praćenje stanja u okolišu, informacijski sustav zaštite okoliša, osiguranje pristupa informacijama o okolišu, sudjelovanje javnosti u pitanjima okoliša, osiguranje prava na pristup pravosuđu, odgovornost za štetu u okolišu, financiranje i instrumente opće politike zaštite okoliša, upravni i inspeksijski nadzor, te druga pitanja s tim u vezi. Moramo na ovom mjestu spomenuti još jedan međunarodni pravni dokument bitan za zaštitu okoliša, a to je Konvencija o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša (Aarhuška konvencija).¹¹ Upravo je pristup informacijama uz javno sudjelovanje u odlučivanju u pitanjima okoliša i pristup pravosuđu u istim pitanjima sastavni dio zaštite okoliša.

4. IZVORI GRAĐANSKOPRAVNE ZAŠTITE OKOLIŠA U EU

4.1. Direktiva Europskog parlamenta i Savjeta br. 2004/35/EC

Osnovni izvor prava EU u području odgovornosti za štete u okolišu jest Direktiva Europskog parlamenta i Savjeta br. 2004/35/EC od 21. travnja 2004. godine¹²(dalje u tekstu: Direktiva).Predmet je reguliranja odgovornost subjekata

⁸ Model-zakon je pomoć državama, odnosno preporuka kako bi se mogla normirati pitanja zaštite okoliša.

⁹ Vidi Praduroux, S., „The European Convention on Human Rights and Environmental Nuisances“, *European Review of Private Law* 2 – 2008., Kluwer Law International BV, str. 269-281.

¹⁰ Čl. 4., st. 1., toč. 30. ZZO-a.

¹¹ Konvencija je stupila na snagu 30. 10. 2001., nakon što ju je ratificiralo 16 država. U Republici Hrvatskoj stupila je na snagu 25. lipnja 2007. g. i objavljena je u Narodnim novinama – Međunarodni ugovori br. 1/2007. *Convention on Access to information, Public Participation in Decision – Making and Access to Justice in environmental Matters*, 1998. Tekst Konvencije, <http://www.unece.org/env/pp/treatytext.htm>

¹² 12 Direktiva Europskog parlamenta i Savjeta br. 2004/35/EC, o odgovornosti za ekološku štetu u vezi sa zaštitom i otklanjanjem ekološke štete, OJ L 143, 30. 04. 2004., p. 56-75.

(operatera, nadležnih organa i fizičkih i pravnih osoba)¹³ u pogledu prevencije i remedijacije štete u okolišu. Osnovni subjekti, prema odredbama spomenute Direktive Europskog parlamenta i Savjeta br. 2004/35/EC, jesu operater, nadležni organ i pravne ili fizičke osobe koje su oštećene ili imaju interes u vezi sa štetama u životnoj sredini. Sadržajno promatrano, Direktiva Europskog parlamenta i Savjeta br. 2004/35/EC razlikuje dvije vrste mjera: mjere koje se odnose na preventivne aktivnosti u odnosu na štete u životnoj sredini (čl. 5.) i mjere remedijacije nakon što se šteta u životnoj sredini dogodi (čl. 6. i 7.). Onda kada se šteta u životnoj sredini već dogodila, Direktivom se propisuju obveze operatera (da informira nadležni organ o svim aspektima situacije, poduzme odgovarajuće mjere kontrole zagađenja i remedijacije. Svrha Direktive jest da „uspostavi osnove odgovornosti za ekološku štetu po principu „zagađivač plaća”, kao i da utječe na sprečavanje ekološke štete i regulira otklanjanje njezinih posljedica“.¹⁴ Drugim riječima, osnovni princip Direktive temelji se na uspostavljanju imovinske odgovornosti operatera čijim djelovanjem nastane ekološka šteta ili opasnost od takve štete, čime se operateri podstiču da usvoje mjere i razviju procedure kojima se smanjuje rizik nastanka ekološke štete a samim tim i njihova vlastita odgovornost i imovinska izloženost riziku. Ostvarenje ovih ciljeva u Direktivi zasnovano je na principu „zagađivač plaća” koji je već obuhvaćen člankom 174., st. 2 Ugovora Europske zajednice. Prema odredbama ove Direktive, „šteta u životnoj sredini“ definirana je tako da obuhvaća štete koje se odnose na tri elementa životne sredine: zaštićene vrste i prirodna staništa, štete vodama i štete zemljištu. Sam pojam „štete“ označava mjerljive nepovoljne promjene u prirodnim resursima ili mjerljiva oštećenja funkcije prirodnih resursa koja se mogu dogoditi direktno ili indirektno. Opće je pravilo da je osnovni nositelj troškova aktivnosti prevencije i remedijacije operater (čl. 8., t. 1 Direktive). Troškove koji nastanu u vezi s aktivnostima prevencije i remedijacije nadležni organ može nadoknaditi, između ostalog, putem zaloga nad vlasništvom ili drugih potrebnih garancija od strane operatera. Ipak, nadležni organ može odlučiti da ne nadoknadi pune troškove onda kada bi suma potrebnih troškova za to bila veća od sume nadoknade ili ondje gdje operater ne može biti identificiran. Posebnim odredbama Direktive utvrđene su okolnosti kada neki operater neće biti nositelj troškova prevencije i remedijacije. To je slučaj kada operater može dokazati da je šteta u životnoj sredini ili bliska prijetnja od takve štete prouzročena od treće strane i da se dogodila usprkos tome što su poduzete potrebne sigurnosne mjere. Posebnim odredbama člana 4. Direktive, predviđene su okolnosti na koje se Direktiva neće primjenjivati. To su štete u životnoj sredini ili imanentna prijetnja od takvih šteta kada su one prouzročene vojnim konfliktima, neprijateljstvima, građanskim ratom ili pobunom, kao i okolnostima vezanima za izuzetne i neizbježne prirodne fenomene.

Također, isključuje se primjena odredbi Direktive i u odnosu na odgovornost za štete koje su obuhvaćene određenim međunarodnim ugovorima koji se nabrajaju

¹³ Operater prema čl. 2., toč. 6. Direktive predstavlja svaku fizičku ili pravnu osobu koja obavlja ili kontrolira profesionalnu aktivnost uslijed koje može doći do ekološke štete.

¹⁴ Čl. 1. Direktive.

u točki 3. člana 4. i u Aneksu IV. uz Direktivu, kao i u odnosu na štete u vezi s nuklearnim rizicima koji su obuhvaćeni međunarodnim ugovorima navedenima u Aneksu V. Direktiva se ne odnosi ni na štete nastale zagađivanjem koje ima difuzni karakter, kao ni na aktivnosti čija je glavna svrha da se obavljaju u okviru nacionalne obrane ili međunarodne sigurnosti, odnosno zaštite od prirodnih katastrofa.

Direktiva se namjerno ne bavi građanskom odgovornošću za štetu¹⁵ jer je na europskom nivou regulirana Konvencijom Savjeta Europe o građanskoj odgovornosti za štetu prouzročenu bavljenjem djelatnosti opasnom po okoliš, donesenom u Luganu 1993. g.¹⁶ (dalje u tekstu: Luganska konvencija). Ova je Konvencija također utemeljena na principu „zagađivač plaća“, a širokom je definicijom odgovornosti olakšala teret dokazivanja nastanka ekološke štete titularima prava na naknadu iste. Konvencija se primjenjuje na sve fizičke i/ili pravne osobe koje obavljaju ili kontroliraju djelatnost koja predstavlja opasnost po okoliš.

4.2. Međunarodni ugovori u području zaštite okoliša koji obvezuju i države članice EU

Pored Direktive br. 2004/35EC i Luganske konvencije, pravni izvor prava zaštite okoliša u širem smislu predstavljaju i međunarodni ugovori u području zaštite okoliša koji obvezuju sve države članice EU (kao npr. međunarodni ugovori o građanskoj odgovornosti za štete nastale uslijed zagađenja naftom, transportom opasnih tvari, kao i građanskoj odgovornosti u vezi sa štetama nastalima uslijed korištenja nuklearne energije, Pariška konvencija 1960. god., Bečka konvencija 1963. god.). Treba još svakako spomenuti i tzv. Zelenu knjigu o naknadi štete na okolišu.¹⁷ Dokumenti Europske unije pod nazivom „Zelena knjiga“ inače predstavljaju rezultate istraživanja kojima Europska komisija izvještava Vijeće, Parlament EU i nadležne komitete o pojedinim problemima. Ti dokumenti predstavljaju svojevrstan putokaz u stvaranju prava Europske unije. Predmet je istraživanja navedene Zelene knjige građanskoj odgovornost za ekološke štete te određena problematika unutar predmeta odgovornosti za ekološke štete, kao primjerice područje primjene objektivne odgovornosti za ekološku štetu, ili pak primjena odgovornosti po principu krivnje (subjektivna odgovornost.)¹⁸

¹⁵ Točka 11. Preambule Direktive: „Direktiva ima za cilj sprečavanje i otklanjanje ekološke štete, i ne utječe na pravo na naknadu tradicionalne štete zagarantirane međunarodnim ugovorima o građanskoj odgovornosti“. Točka 14. Preambule glasi: „Ova Direktiva se ne primjenjuje na slučajeve tjelesne ozljede, imovinske štete ili ekonomskog gubitka i ne utječe na bilo kakva prava koja se tiču ovih vrsta šteta.“

¹⁶ Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to the Environment, CETS No. 150., Lugano, 21. lipnja 1993.

¹⁷ Green Paper on Remedying Environmental Damage, COM (93) 47 final. Dostupno na: ec.europa.eu/green-papers/.../environmental_damag...

¹⁸ Wilde, M., „Civil liability for Environmental damage: A comparative analysis of Law and Policy in Europe and United States“, Kluwer Law international, 2002., str. 174.

5. ULOGA GRAĐANSKOPRAVE ZAŠTITE OKOLIŠA

Građanskopravna zaštita okoliša u RH ima dvojaku ulogu. Prvenstvena uloga bila bi preventivne prirode (načelo preventivnosti), s ciljem sprečavanja nastanka štete u okolišu. Druga, podredna uloga, represivne je prirode (represivna zaštita) s ciljem saniranja posljedica nastalih onečišćavanjem okoliša.

5.1. Preventivna građanskopravna zaštita okoliša

ZZO u velikom broju odredbi određuje mjere kojima se sprečava nastanak štete na okolišu. Tako je člankom 10., stavkom 3. propisano da se radi izbjegavanja rizika ili opasnosti za okoliš pri planiranju ili izvođenju zahvata trebaju primijeniti sve prethodne mjere zaštite okoliša što podrazumijeva korištenje dobrih iskustava, kao i uporabu proizvoda, opreme i uređaja te primjenu proizvodnih postupaka i sustava održavanja projektiranih parametara postrojenja, koji su najpovoljniji po okoliš.¹⁹

Odredba čl. 11., st. 1. propisuje zabranu umanjivanja vrijednosti pojedinih dijelova okoliša te određuje da se prirodni izvori trebaju nastojati očuvati na razini kakvoće koja nije štetna za čovjeka, biljni i životinjski svijet. Samo provođenje zaštite okoliša u širem smislu uređeno je čl. 61. – 141. ZZO-a.

Preventivna procesnopravna zaštita koja se odnosi na sprečavanje nastanka štete na okolišu pruža se kroz tri različite tužbe: 1. tužbu zbog imisija, 2. tužbu zbog smetanja posjeda i 3. ekološku tužbu.

5.1.1. Tužba zbog imisija

Imisije su štetni utjecaji plinovitih, krutih ili tekućih tvari s jedne nekretnine na drugu. To mogu biti dim, neugodni mirisi, buka, otpadne vode i sl.²⁰ Odredbe o imisijama u hrvatskom su pravu sadržane u čl. 110. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (dalje u tekstu: ZOV).²¹ Iz tih odredaba proizlazi da se od vlasnika nekretnine na kojoj se nalazi uzrok štetnih imisija može zahtijevati propuštanje radnji koje uzrokuju nedopuštene imisije. Ako se radi o nedopuštenim imisijama koje ujedno mogu onečistiti i okoliš, takvim se zahtjevom ujedno sprečava i onečišćavanje okoliša. Nadalje, vlasnik može zahtijevati uklanjanje uzroka štetnih imisija, tj. promjenu stanja tuđe nekretnine na kojoj se nalazi izvor imisija tako da više ne uzrokuje nedopuštene imisije, a time i da ne uzrokuje onečišćenje okoliša. Vlasnici nekretnine koja je izložena prekomjernim posrednim

¹⁹ S tim je u svezi i čl. 10., st. 6: „Kada prijeti opasnost od stvarne i nepopravljive štete za zdravlje ljudi i okoliš, ne smije se odgađati poduzimanje nužnih zaštitnih mjera, pa ni u slučaju kada ta opasnost nije u cijelosti znanstveno istražena“, st. 7.: „Odustat će se, odnosno neće se djelovati, obavljati djelatnost i/ili obaviti zahvat, koji imaju znanstveno dokazanu ili pretpostavljenu vjerojatnost štetnog i trajno štetnog utjecaja na okoliš, a osobito na sastavnice okoliša – bioraznolikost i krajobraz.“

²⁰ Tako Gavella, N., Josipović, T., Gliha, I., Belaj, V., Stipković, Z., *Stvarno pravo*, II., izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2007., svezak 1., str. 662.

²¹ Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, *Narodne novine*, br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12.

imisijama mogu od vlasnika nekretnine s koje one potječu zahtijevati da otkloni uzroke tih imisija i naknadi štetu koju su nanijele, kao i da ubuduće ne čini na svojoj nekretnini ono što je uzrokom prekomjernih imisija, dok ne poduzme sve mjere koje su potrebne da onemoguće prekomjerne imisije. No iznimno, kad prekomjerne posredne imisije potječu od djelatnosti za koju postoji dopuštenje nadležne vlasti, vlasnici nekretnine koja im je izložena nemaju pravo zahtijevati obustavljanje tih djelatnosti sve dok je dozvola valjana, ali zato mogu zahtijevati naknadu štete koju su imisije nanijele i mogu tražiti poduzimanje mjera da se ubuduće spriječe ili smanje prekomjerne imisije.²²

5.1.2. Tužba zbog smetanja posjeda

Zaštita okoliša može se ostvarivati na posjedovnoj razini posjedovnom tužbom ili dopuštenom samopomoći zbog smetanja posjeda nekretnine nedopuštenim imisijama. Posjedovna zaštita može biti djelotvoran način zaštite okoliša i ostvarivanja načela preventivnosti. Dva su oblika zaštite posjeda prema ZOV-u: sudska zaštita i dopuštena samopomoć.

Sudska zaštita ostvaruje se u posebnom, hitnom postupku – postupku za smetanje posjeda. Postupak se pokreće tužbom zbog smetanja posjeda ili, kraće rečeno, posjedovnom tužbom. Zaštita se pruža prema posljednjem stanju posjeda i nastalom smetanju, bez obzira na pravo na posjed, pravni temelj posjeda, poštenje posjednika, kao i bez obzira na to u čijem je interesu izvršeno smetanje. Tužbeni zahtjev upravljen je na to da se: 1. utvrdi da je tuženik počinio smetanje tuženikova posjeda, 2. da se naredi uspostava posjedovnoga stanja kakvo je bilo u trenutku smetanja i 3. da se zabrani takvo ili slično smetanje ubuduće.

Za vrijeme dok ima pravo na zaštitu, posjednik nekretnine koja je uznemiravana nedopuštenim imisijama ima pravo i na zaštitu putem samopomoći. Samopomoć je pravo posjednika da primjerenom silom ili na drugi prikladan način odbije samovlasno smetanje posjeda. Samopomoć je dopuštena samo pod pretpostavkama da je nužna jer bi sudska zaštita stigla prekasno, da je opasnost od smetanja posjeda neposredna i pod uvjetom da primijenjena sila nije veće jakosti nego li je primjerena okolnostima.²³

5.1.3. Ekološka tužba

Ekološka tužba predstavlja tužbu kojom svatko može zahtijevati od drugoga da ukloni izvor opasnosti od kojega prijeti znatnija šteta njemu ili drugome, kao i da se suzdrži od djelatnosti od koje proizlazi uznemiravanje ili opasnost štete ako se uznemiravanje ili šteta ne mogu spriječiti odgovarajućim mjerama.²⁴ Ova tužba regulirana je čl. 1047. Zakona o obveznim odnosima (dalje u tekstu:

²² Popov, D., „Nedopuštene imisije i zaštita životne sredine“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 4., 2012., str. 69-81.

²³ Vedriš, M. – Klarić, P., *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 1998., str. 217.

²⁴ Crnić, I., Matić, J., *Zakon o obveznim odnosima, Napomene, komentari, sudska praksa i prilozi*, Organizator, 2006., str. 727.

ZOO).²⁵ Neprijeporno je da upravo ova odredba predstavlja sedes materiae glede građanskopravnog vida ekološke zaštite, dok ZOVO predstavlja *lex specialis* i odnosi se na slučajeve koji su uvjetovani pravom vlasništva.²⁶

Pored postupovnopravnog ograničenja primjene ove vrste građanskopravne zaštite okoliša,²⁷ postoji ograničenje materijalnopravne naravi, u situacijama kada izvor opasnosti ili uznemiravanja nastaje u obavljanju općekorisne djelatnosti za koju je dobiveno dopuštenje nadležne vlasti pa se ne može zahtijevati prestanak takve djelatnosti već samo poduzimanje društveno opravdanih mjera za sprečavanje nastupanja štete ili njezino smanjivanje, te naknada tzv. prekomjerne štete. No, i u situaciji kada se radi o obavljanju općekorisne djelatnosti, a ona bi bila štetna po zdravlje ljudi ili ako bi se njome narušavala ravnoteža u prirodi, onda je taj interes sigurno jači od interesa imatelja opasnog sredstva, mada obavlja općekorisnu djelatnost. No, neosporna velika prednost ovog instrumenta građanskoprave zaštite okoliša i dalje leži u širini aktivne legitimacije (*actio popularis*), budući da svatko ima pravo na njezino podizanje, čime se bitno širi krug osoba potencijalnih zaštitnika okoliša, kao i općenito njegove zaštite.

5.1.4. Susjedska prava kao preventivni instrument zaštite okoliša

Još je jedan pravni instrument u hrvatskom građanskom pravu koji može poslužiti za ostvarivanje načela preventivnosti zaštite okoliša.

Susjedska prava²⁸ su, naime, emanacija prava vlasništva i pripadaju vlasniku nekretnine kao dio njegova prava vlasništva. Odredbama o susjedskim pravima uređuju se odnosi između susjeda – vlasnika nekretnina na način da služenje nekretninom jednoga ne bude na štetu drugoga, što pretpostavlja i određeno ograničavanje pravnih vlasti vlasnika nekretnina.

Spomenut ćemo, okvirno, neka od najčešćih susjedskih prava u našem stvarnom pravu. Pravo „posijeci grane i korijenje tuđega drveta“²⁹ daje vlasniku ovlaštenje iz svojega zemljišta istrgnuti žile i korijenje tuđega drveća kao i odsjeći grane tuđega drveta koje se nalazi u zračnom prostoru iznad njegove nekretnine. Pravo pristupa na tuđu nekretninu³⁰ ovlašćuje vlasnika odbjegle životinje, roja pčela ili kakve druge stvari, u slučaju da neka od tih stvari dospije na tuđu nekretninu, u

²⁵ Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11.

²⁶ Kačer, H., „Ekološka tužba – članak 156. Zakona o obveznim odnosima“, *Godišnjak 3, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse*, XI. tradicionalno savjetovanje – Opatija, 1996., Organizator, 1996., str. 285.

²⁷ Premda je instrument zaštite okoliša, primjena ekološke tužbe je ograničena. Prvenstveno imamo *ograničenja postupovnopravne naravi – formulacija tužbenog zahtjeva*, jer se po pravilima parničnog postupka već u tužbi mora postaviti točan i potpun zahtjev, a to znači da se u ekološkoj tužbi moraju navesti mjere za sprečavanje štete ili uznemiravanja (...) Više o ovome vidi u: Šago, D., „Ekološka tužba kao instrument građanskopravne zaštite okoliša“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, Vol. 50., No. 4, studeni 2013., str. 904.

²⁸ Susjedska prava uređena su odredbama ZOV-a, čl. 100.-110.

²⁹ Čl. 105. ZOV-a.

³⁰ Čl. 106. ZOV-a.

primjerenom roku pristupiti na tuđe zemljište i uzeti ih nazad. Pravo na uporabu tuđe nekretnine³¹ radi izvođenja radova daje pravo vlasniku nekretnine, u pravilu kuće, uporabiti tuđe zemljište radi izvođenja neophodnih radova (npr. postaviti skele). Po završetku radova, dužan je nekretninu dovesti u prijašnje stanje i popraviti počinjenu štetu. Ako to vlasnik zahtijeva, dužan je platiti mu i primjerenu naknadu. Pravo na ispravak ili obnovu međe³² često je susjedsko pravo. Međa se obnavlja ako nije sporna, ali postoji opasnost da se neće moći raspoznati. Međa će se ispraviti ako se uopće ne raspoznaje ili se raspoznaje ali je među susjedima sporna. Postupak za uređenje međa provodi sud u izvanparničnom postupku.

5.2. Represivna građanskopravna zaštita okoliša

Druga funkcija građanskopravne zaštite okoliša odnosi se na odgovornost određenih pravnih subjekata za već nastalu štetu na okolišu, na popravljavanje te štete i uklanjanje onečišćenja. Odgovornost za štetu i obveza određenog oblika popravljavanja štete nastale onečišćavanjem okoliša vjerojatno je najdjelotvornije sredstvo građanskopravne zaštite okoliša. Pravni institut odgovornosti za štetu nastalu onečišćavanjem okoliša ima najprije represivnu funkciju, iako preventivna funkcija ni ovdje nije, u potpunosti, isključena. Represivna funkcija sastoji se u popravljaju štete nastale na okolišu, odnosno u osiguranju sredstava za pokriće obnove uništenog i oštećenog okoliša.

Odgovornost za štetu je obveznopravni odnos u kojem je jedna strana dužna popraviti prouzročenu štetu drugoj strani, a druga je strana ovlaštena zahtijevati takav popravak.

5.2.1. Pretpostavke odgovornosti za štetu nastalu onečišćavanjem okoliša

Za štetu nastalu onečišćenjem okoliša odgovara se po općim pravilima obveznog prava. Glede osnovnih pretpostavki te odgovornosti, također se primjenjuju opća pravila obveznog prava, sadržana u ZOO-u.

Iz pravila ZZO-a³³ i ZOO-a³⁴ proizlazi da se za nastanak obveznopravnog odnosa odgovornosti za štetu nastalu onečišćavanjem okoliša moraju ispuniti osnovne pretpostavke te odgovornosti. Prva od tih pretpostavki jesu subjekti obveznoga odnosa odgovornosti za štetu. Subjekt koji je odgovoran za štetu zove se štetnik, a subjekt koji zahtijeva odštetu zove se oštećenik. Utvrđivanjem štetnika ostvaruje se osnovno načelo odgovornosti za štetu nastalu onečišćenjem okoliša – pravilo „onečišćivač plaća“. Sljedeća pretpostavka je štetna radnja štetnika, koja je, kao sljedeću pretpostavku, prouzročila određeni oblik štete. Štetna radnja i šteta moraju biti u dokazanoj uzročno-posljedičnoj vezi³⁵ (kauzalnom neksusu) te,

³¹ Čl. 107. ZOV-a.

³² Čl. 103. ZOV-a.

³³ Čl. 173.-208. ZZO-a (Poglavlje X, Odgovornost za štetu u okolišu).

³⁴ Čl. 1045.-1110. ZOO-a (glava IX, Izvanugovorni odnosi – Prouzročanje štete).

³⁵ Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske Rev – 3055/95 od 29. travnja 1998., Izbor 1/99 – 32.:

kao posljednja opća pretpostavka ove odgovornosti, pojavljuje se protupravnom štetne radnje (za štetu se odgovara samo ako je ona prouzročena protupravnom radnjom, odnosno radnjom kojom je povrijeđeno neko pravilo).

5.2.2. *Objektivna odgovornost za štete nastale onečišćenjem okoliša*

ZZO (čl. 50. – 59.) uveo je objektivnu odgovornost za štetu nastalu onečišćavanjem okoliša, tj. odgovornost bez krivnje, odnosno sadrži odredbu kojom se ostvaruje osnovno načelo odgovornosti za štetu nastalu zagađivanjem okoliša – pravilo „onečišćivač plaća.“³⁶ Po pravilima o objektivnoj odgovornosti, koja je u hrvastkom građanskom pravu još u rang u iznimke, odgovara se samo kad je takva odgovornost izričito propisana zakonom.³⁷

5.2.3. *Subjektivna odgovornost za štete nastale onečišćenjem okoliša*

Uz objektivnu odgovornost, ZZO u određenim slučajevima prihvaća i odgovornost na temelju dokazane krivnje. Tako za prouzročenu štetu ili prijeteću opasnost odgovara, po načelu dokazane krivnje ili dokazanog nemara, tvrtka koja obavlja djelatnost koja se ne smatra opasnom djelatnošću, ali u obavljanju te djelatnosti ne otklanja opasnosti i ne sprečava nanošenje šteta. Ovim zakonskim

„Nižestupanjski sudovi na temelju tvrdnji tužiteljice ocjenjuju da: „S obzirom da je tuženik dugo godina upotrebljavao azbest u svom proizvodnom procesu, što je notorno i općepoznato, nesumnjivo je da je upravo to uzrok oboljenja tužiteljice, kod činjenice da je ona cijeli život živjela i radila u neposrednoj blizini same tvornice. Isto je tako općepoznato da je više radnika tuženika zbog dugogodišnjeg kontakta s azbestom obolilo od iste bolesti kao i tužiteljica“. Nižestupanjski sudovi iz navedenoga zaključuju da između opasne djelatnosti pravnog prednika tuženika i tuženika te bolesti tužiteljice postoji pravno relevantna uzročna veza. Iako su u postupanju nižestupanjski sudovi naveli niz činjenica koje upućuju na postojanje uzročne veze između opasnih djelatnosti tuženika i tužiteljicine bolesti, ipak ovaj Sud, barem za sada, ne može prihvatiti kao pravilnu pravnu ocjenu nižestupanjskih sudova o postojanju pravno relevantne uzročne veze potrebne za ocjenu postojanja odgovornosti tuženika. Ovo iz razloga što se ne radi o „notornoj uzročnosti“, posebno ne u situaciji kad tužiteljica nije bila zaposlenik tuženika i nije sudionik u procesu proizvodnje u kojem su na različite načine zaposlenici izloženi štetnom djelovanju azbesta, već je tužiteljica radila i stanovala u neposrednoj blizini tuženikove tvornice odnosno tuženikove deponija otpadnih tvari. U takvoj situaciji nižestupanjski su sudovi trebali (uz pomoć vještaka) utvrditi o mogućnosti oboljenja tužiteljice štetnim utjecajem koji bi dolazili i u okolinu iz tvornice odnosno deponija odnosno ocijeniti jesu li okolnosti koje tužiteljica navodi glede rada i stanovanja s obzirom na blizinu tvornice odnosno deponija i s obzirom na koncentraciju štetnih supstancija takva opasnost koja je mogla biti uzrok oboljenja tužiteljice. Pritom će trebati utvrditi i ocijeniti osnovanost prigovora tuženika da nije odlagao otpad koji bi bio štetan za okolinu na otvorenim mjestima niti u blizini naselja te da je tužiteljica radila u poduzeću u kojem se također koriste azbestni proizvodi i ocijeniti jesu li te okolnosti mogle biti od utjecaja na zdravstveni status tužiteljice.“

³⁶ Odgovornost za štetu od imisije objektivne je prirode. VSRH, Rev – 1424/90 od 6. studenoga 1990., PSP – 51/129.

³⁷ Čl. 1063. ZOO-a: „Šteta nastala u vezi s opasnom stvari, odnosno opasnom djelatnošću smatra se da potječe od te stvari, odnosno djelatnosti, osim ako se dokaže da one nisu bile uzrok štete.“ Premda ZOO ne sadrži definiciju opasne stvari ili opasne djelatnosti, pravna teorija i sudska praksa odredile su sadržaj tih pojmova, i to na način da se opasna stvar definira kao svaka stvar koja po svojoj namjeni, osobinama, položaju, mjestu i načinu upotrebe ili na drugi način predstavlja povećanu opasnost nastanka štete za okolinu pa je zbog toga treba nadzirati s povećanom pažnjom, dok se opasna djelatnost definira kao djelatnost koja po svojoj tehničkoj naravi i načinu obavljanja može ugroziti život i zdravlje ljudi ili imovinu tako da to ugrožavanje iziskuje povećanu pozornost osoba koje obavljaju tu djelatnost kao i osoba koje s njom dolaze u dodir. Vidi u: Klarić, P. – Vedriš, M., *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2006., str. 615.

rješenjem traži se od oštećenika da uz ostale pretpostavke za postojanje štete dokaže i krivnju štetnika, čime se stavlja u težu poziciju prilikom dokazivanja pretpostavki odgovornosti za štetu, budući da je u praksi teško dokazati krivnju. Subjektivni elementi protupravnosti izraženi su krivnjom počinitelja. Prema ZOO-u, krivnja postoji kad je štetnik prouzročio štetu namjerno ili nepažnjom. Namjera (dolus) je takva vrsta krivnje kod koje je štetnik postupao znajući i hotimice. Štetnik hoće uzrok (štetnu radnju) i hoće posljedicu (štetu kod druge osobe). Namjera se određuje subjektivno jer su za nju odlučujući subjektivni elementi – volja i znanje. Namjera bi odgovarala umišljaju u kaznenom pravu. Kod namjere se ne traži znanje štetnika o protupravnosti radnje. Dovoljno je da je štetna radnja objektivno protupravna.

5.2.4. Popravljanje štete nastale onečišćenjem okoliša

Pod popravljanjem štete razumijeva se uklanjanje, naknađivanje ili ublažavanje štetnih posljedica koje su nastupile zbog određene štetne radnje. Odredbe o načinu popravljanja štete i o visini naknade nisu sadržane u ZZO-u. Ovdje se primjenjuju opća pravila ZOO-a o popravljanju štete koja određuju da se šteta popravlja naturalnom restitucijom, odnosno ponovnom uspostavom stanja kakvo je bilo prije onečišćavanja ili podmirenjem troškova za poduzimanje mjera kojim se uspostavlja prijašnje stanje okoliša i novčanom naknadom zbog umanjenja vrijednosti okoliša zbog onečišćavanja.

Naturalna restitucija znači povrat u prijašnje stanje, odnosno uspostavu stanja koje je bilo prije nego što je šteta nastala. Ovaj način popravljanja štete provodi se jedino ukoliko je objektivno moguć. Javlja se u tri osnovna oblika. Prvi je individualna restitucija koja znači vraćanje iste stvari. Drugi oblik je generička restitucija, a sastoji se u davanju zamjenjivih stvari umjesto oduzetih ili oštećenih. Treći oblik je restitucija u obliku troškova. Iako se radi o davanju novca (popravak), ipak to nije naknada štete jer je oštećeni dobio natrag svoju stvar u onakvom stanju u kakvom je postojala prije oštećenja. Naknada štete je oblik popravljanja štete koji se sastoji u novčanom ekvivalentu. Pod obujmom naknada štete razumijeva se skup svih šteta koje su se dogodile uslijed neke štetne radnje. Tu spadaju obična šteta i izmakla korist, troškovi učinjeni radi umanjenja ili ublažavanja štetnih posljedica i kamate na iznos naknade. Satisfakcija je takav oblik popravljanja štete koji se priznaje oštećeniku kao neko subjektivno zadovoljenje bez obzira na štetu i njezinu naknadu. Razlikuje se moralna od novčane satisfakcije. Moralna satisfakcija (nematerijalna) može se sastojati u obavljanju presude, ispravka, opozivu uvrede ili čemu drugom čime se može ostvariti svrha popravljanja štete. Novčana satisfakcija (imovinska) postoji kada se oštećeniku daje iznos novca kao subjektivno zadovoljenje zbog pretrpljene neimovinske štete.

Osim odgovornosti za štetu kao sredstva popravljanja već nastale štete, postoji i jedan institut kojem je svrha preveniranje šteta. Prema ZOO-u, svatko ima pravo zahtijevati od drugoga da ukloni izvor opasnosti od kojeg prijeti znatnija šteta njemu ili određenom broju osoba. Također je svatko ovlašten od drugoga tražiti

da se uzdrži od djelatnosti koja izaziva uznemiravanje ili opasnost štete ako se nastanak uznemiravanja ili štete ne može spriječiti odgovarajućim mjerama. Zahtjev se ostvaruje tzv. tužbom na propuštanje.³⁸

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U okviru nacionalnog, ali i međunarodnog prava okoliša, posljednja dva desetljeća bila su vrijeme sustavnog građenja jakog pravnog režima zaštite okoliša u skladu s novim spoznajama i potrebama okoliša, u kontekstu suvremenog razvitka i globalizacije svijeta. U Republici Hrvatskoj učinjen je značajan iskorak u pravnom normiranju područja zaštite i očuvanja okoliša. Prirodni okoliš nalazi se danas, nažalost, u višestrukoj krizi, koja nije potaknuta isključivo višestoljetnom bezočnom eksploatacijom prirodnih resursa, preko svake mjere i granice. Problemi zaštite okoliša vrlo su kompleksni, nužno interdisciplinarni i međusobno povezani. Za njihovo sagledavanje i rješavanje potrebni su značajni znanstveno-istraživački napori i originalna tehnološka rješenja.

Jedno od postojećih pravnih rješenja zaštite okoliša u građanskopravnom smislu predstavlja i institut ekološke tužbe, o kojoj je u radu bilo više riječi. Iako je ona, sama po sebi djelotvorno sredstvo zaštite, u praksi se, mišljenja smo, mogu u svezi s njezinom primjenom pojaviti određeni problemi. Naime, nakon što određeni tužitelj u sudskoj parnici i uspije ishoditi sudsku odluku kojom se njegov tužbeni zahtjev usvaja, samo je tužitelj ovlašten pokrenuti postupak prisilnog izvršenja sudske odluke, što bi, smatramo, moglo u praksi predstavljati poprilično veliku prepreku ostvarenju sudske priznate prava tužitelja.

Odgovornost za štetu i obveza naknade štete nastale onečišćavanjem okoliša, jedno je od najdjelotvornijih, ako ne i najdjelotvornije sredstvo građanskopravne zaštite okoliša. Pravni institut odgovornosti za štetu nastalu onečišćavanjem okoliša ima primarno represivnu funkciju, pomoću koje oštećenik na određeni način popravljiva nastalu štetu. Za štetu nastalu onečišćenjem okoliša odgovara se po općim pravilima obveznog prava. S obzirom na izraženu specifičnost šteta nastalih onečišćenjem okoliša, koje se ogledaju kako u njenom opsegu tako, nažalost, i u težini posljedica, smatramo kako bi bilo poželjno, prilikom budućih izmjena i dopuna postojeće legislative, provesti daljnu specifikaciju, posebno kod slučajeva mogućeg oslobođenja od odgovornosti za štete nastale onečišćenjem okoliša. Postojeće pravno rješenje sadržano u općim pravilima odštetnog prava, smatramo, nije dostatno. Zaključno, napomenimo kako se u hrvatskom društvu

³⁸ Čl. 1047. ZOO-a: (1) Svatko može zahtijevati od drugoga da ukloni izvor opasnosti od kojega prijeti znatnija šteta njemu ili drugome, kao i da se suzdrži od djelatnosti od koje proizlazi uznemiravanje ili opasnost štete, ako se uznemiravanje ili šteta ne mogu spriječiti odgovarajućim mjerama. (2) Sud će na zahtjev zainteresirane osobe narediti da se poduzmu odgovarajuće mjere za sprječavanje nastanka štete ili uznemiravanja ili da se ukloni izvor opasnosti, na trošak posjednika izvora opasnosti, ako ovaj sam to ne učini. (3) Ako šteta nastane u obavljanju općekorisne djelatnosti za koju je dobiveno odobrenje nadležnog tijela, može se zahtijevati samo naknada štete koja prelazi uobičajene granice (prekomjerna šteta). (4) Ali se u tom slučaju može zahtijevati poduzimanje društveno opravdanih mjera da se spriječi nastupanje štete ili da se ona smanji.

još uvijek treba poraditi na širenju ekološke svijesti kako kod samih građana, tako, još i više, kod tradicionalnih zagađivača i u industriji općenito.

Potrebno je stvarati i takvu klimu u društvu koja omogućava široko područje djelovanja i jaku ulogu i sudjelovanje neinstitucionalnih organizacija i drugih interesnih skupina građana u svim inicijativama i pitanjima koja nameće zaštita okoliša. A jedno od najvažnijih pitanja u svezi sa zaštitom okoliša jest svakako i pitanje njegove građanskopravne zaštite.

CIVIL LIABILITY IN THE MATTER OF ENVIRONMENTAL PROTECTION

Provisions from Article 1047. of the Obligations Act, on the request to remove the danger from possible damage, are particularly important for the environment. This Article gives the right to anyone to submit a petition to protect themselves or a particular number of persons from a source of danger threatening to cause substantial harm or activities from which disturbance or danger of damage threatens.

EU Directive on Environmental Liability, and other international legal documents, as well, provides for liability for damage to the environment provoked by human activity.

In this paper the author particularly analyze the compensatory aspect of croatian civil law regarding environmental damages and the protection of the environment in general.

KEY WORDS: *environmental protection, civil liability, environmental damages*